

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

Qo‘lyozma huquqida
UO‘K: 657.5:336.1(575.1)

ABDURAXMANOV RAMAZAN ABDULLAYEVICH

**BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA ICHKI
NAZORAT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.08-«Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit»

**Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (Dostor of Philosorhy) ilmiy
darajasini olish uchun tayyorlangan**

DISSERTASIYA

**Ilmiy rahbar: iqtisodiyot fanlari
nomzodi, dosent F.T.Abduvaxidov**

Toshkent shahri – 2024 yil

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I BOB BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA ICHKI NAZORAT TIZIMINING NAZARIY HAMDA USLUBIY ASOSLARI.....	12
1.1-§. Avtomobil yo‘llari tizim tashkilotlari faoliyatining ahamiyati va asosiy yo‘nalishlari.....	12
1.2-§. Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimining nazariy asoslari.....	21
1.3-§. Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimining uslubiy asoslari.....	33
Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	43
II BOB AVTOMOBIL YO‘LLARI TIZIMIDAGI TASHKILOTLARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA ICHKI NAZORAT TIZIMINING AMALDAGI HOLATI.....	44
2.1-§. Avtomobil yo‘llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilish amaliyoti.....	44
2.2-§. Avtomobil yo‘llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobini yuritish va ichki nazorat tizimini amalga oshirish.....	52
2.3-§. Avtomobil yo‘llari tizimidagi tashkilotlarda moliyaviy hisobotlarni tuzish va ularning tahlili.....	68
Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	80
III BOB AVTOMOBIL YO‘LLARI TIZIMIDAGI TASHKILOTLARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA ICHKI NAZORAT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	82
3.1-§. Avtomobil yo‘llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobini takomillashtirish masalalari.....	82
3.2-§. Avtomobil yo‘llari tizimidagi tashkilotlarda ichki nazorat tizimini takomillashtirish yo‘llari.....	87
Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	94
XULOSA.....	97
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	100
ILOVALAR.....	109

KIRISH (falsafa doktori (PhD) dissertasiyasi annotasiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda global raqobatning kuchayishi sharoitida davlat sektori buxgalteriya hisobi tizimi budjet mablag'larining maqsadli va manzilli sarflanishi bo'yicha hisobdorlikni hamda ularga oid axborotlarning ochiqligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi (IFAC) tomonidan e'lon qilingan "Davlat sektorida moliyaviy hisobdorlik indeksi 2021 yil hisobotiga ko'ra, dunyo miqyosida buxgalteriya hisobining hisoblash usulini joriy qilgan davlatlarning 57 foizi Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari (IPSAS) dan foydalanmoqda»¹. Budjet tizimida mablag'larni taqsimlash, ijrosini amalga oshirish va nazorati uzluksizligini ta'minlashda davlat sektori buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimining rolini kengaytirish yuzasidan hukumatlar uchun tavsiyalar ishlab chiqilmoqda.

Jahonda davlat sektori tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish, yuritish, moliyaviy hisobotlarni tuzish va ichki nazorat tizimini takomillashtirish yuzasidan qator tadqiqotlar olib borilmoqda. Davlat sektori tashkilotlarining moliyalashtirish manbalarini samarali tashkil etish, daromadlarini to'g'ri shakllantirish, shakllantirilgan daromadlarni maqsadli sarflash, tuzib taqdim etilayotgan hisobotlarning axborotlari ochiqligini ta'minlash va hisobdorlikni oshirish, davlat sektori tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini takomillashtirish, avtomobil yo'llari tizimidagi budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini takomillashtirish bilan bog'liq muammolar bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil etish tartibini Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga moslashtirish orqali mablag'lar sarfiga oid hisobdorlik va ochiqlikni ta'minlash yuzasidan ishlar amalga oshirilmoqda. Tadqiqot ob'ekti hisoblangan avtomobil yo'llari tizimida "2024 yilda avtomobil yo'llari, ko'priklar va yo'l o'tkazgichlarini qurish

¹ International Public Sector Financial Accountability Index 2021 Status Report. <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/discussion/main-challenges-public-sector-accounting-reforms-and-world-bank-s-public-sector-accounting-and>

hamda rekonstruktsiya qilish, mukammal va joriy ta'mirlash, saqlash, ko'kalamzorlashtirish, tabiiy ofatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish, qo'mita va uning tuzilmasdagi tashkilotlarni saqlash maqsadida jami 5484823,6 mln. so'm² mablag' yo'naltirilishi belgilangan. Ushbu mablag'larning maqsadli va manzilli sarflanishi, ular bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar yuzasidan nazorat va hisobodorlik bevosita avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobini va ichki nazorat tizimini tashkil qilish zaruriyatini belgilab beradi hamda mazkur jarayonlarni takomillashtirishga yo'naltirilgan ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishni talab etadi. Xususan, tizim tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritishning amaldagi holatini baholash, mavjud ichki nazorat tizimining amal qilish holatini o'rganish, buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimiga oid mauammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish yuzasidan ilmiy taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish vazifalarini vujudga keltiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-fevraldagi PF-4954-son "Yo'l xo'jaligini boshqarish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, 2019-yil 9-dekabrda PQ-4545-son "Yo'l sohasini boshqarish tizimini yanada takomillashtirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida", 2023-yil 10-oktyabrda PQ-330-son "Yo'l xo'jaligi sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2017-yil 14-fevraldagi PQ-2776-son "O'zbekiston Respublikasi Avtomobil yo'llari davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarorlari va mazkur sohaga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga mosligi. Mazkur dissertatsiya tadqiqoti respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining I. «Demokratik va huquqiy jamiyatni ma'naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish» ustuvor yo'nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tadqiq qilish bo'yicha xorijiy iqtisodchi olimlar

² <https://lex.uz/en/docs/6707765#6710514>